

Valerija Botrić

REGIONALNA DIMENZIJA NEZAPOSLENOSTI U HRVATSKOJ

1. Uvod

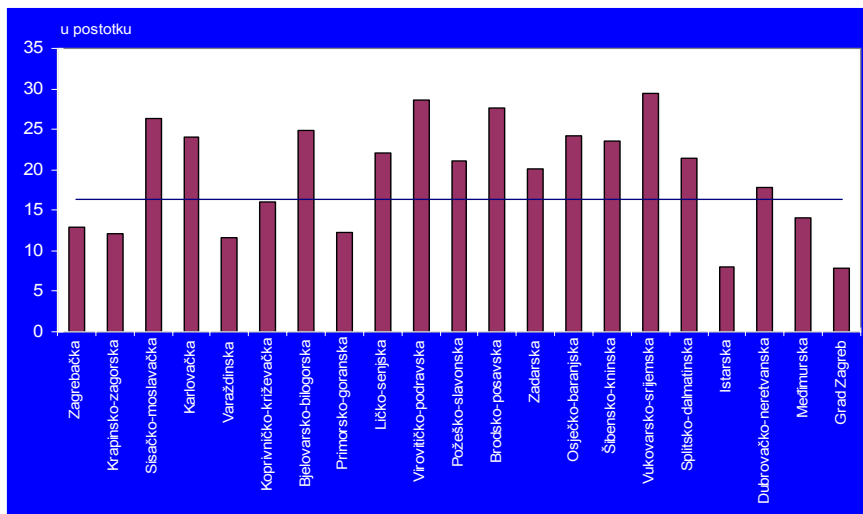
Nezaposlenost je u prvim fazama tranzicijskog procesa početkom 1990-ih u svim gospodarstvima srednje i istočne Europe praćena padom proizvodnje, posebno u industrijskom sektoru, poprimila velike razmjere. Hrvatska nije bila iznimka. U trenutku najveće nezaposlenosti, u ožujku 2002. godine, pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bilo je registrirano 415 352 nezaposlenih osoba, a stopa administrativne nezaposlenosti dosegla je visokih 23,6 posto. Problem nezaposlenosti u Hrvatskoj nije bio i još uvijek nije podjednako regionalno distribuiran.

Pitanje zašto nastaju i dugotrajno opstaju regionalne razlike u stopama nezaposlenosti između pojedinih regija nije u dovoljnoj mjeri istraženo ni u drugim zemljama. Ekonomska teorija općenito pretpostavlja kako tržišta ne mogu ostati dugoročno u neravnoteži, a postojanje razlika u nezaposlenosti između pojedinih regija istog nacionalnog gospodarstva upravo se smatra pokazateljem održavanja neravnoteže između ponude i potražnje na tržištu rada. Kako je osnovni mehanizam uspostavljanja ravnoteže na tržištima rada plaća, tako se u ekonomskim modelima pretpostavlja kako je upravo to i osnovni mehanizam kojim se dovode regionalna tržišta rada u ravnotežu. Sukladno tim pretpostavkama, regionalne razlike u nezaposlenosti ne bi trebale biti prisutne tijekom duljega vremenskog razdoblja, već bi trebale unutar istog nacionalnoga gospodarstva konvergirati.

Huber (2007) naglašava da su se u tranzicijskim zemljama tijekom razdoblja strukturnih promjena u pravilu povećavale regionalne razlike. Od početnog položaja u kojem su te razlike (barem one statistički vidljive) bile gotovo zanemarive zbog naglašavanja koncepta jednakosti u socijalističkim sustavima, do situacije u kojoj su regionalne razlike u stopama nezaposlenosti slične, ako ne i veće u odnosu na razvijenije europske zemlje. Za Hrvatsku, Puljiz i Maleković (2007) također navode kako se u razdoblju 2000–2005. regionalne razlike u stopama nezaposlenosti povećavaju, te se zapravo već i u tom relativno kratkom vremenskom razdoblju zamjećuje da konvergencija izostaje.

Ukupna stopa nezaposlenosti za Hrvatsku se tijekom posljednjih nekoliko godina smanjuje, ali smanjenje nezaposlenosti u nekim županijama ne slijedi taj proces istom brzinom. Regionalne razlike u stopama nezaposlenosti u Hrvatskoj prikazane su na slici 1.

Slika 1. Administrativne stope nezaposlenosti u hrvatskim županijama 2007. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku 2008.

Općenito se ocjenjuje kako je stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj u odnosu na prosjek zemalja Europske unije još uvijek relativno visoka. Prosječna stopa nezaposlenosti za zemlje EU-27 prema ILO metodologiji 2007. godine iznosila je 7,1 posto, dok je za Hrvatsku prema istoj metodologiji iznosila 9,6 posto. Podaci na slici 1. odnose se na registriranu nezaposlenost, koja je za Hrvatsku iste godine bila znatno viša od anketne i iznosila je 16,3 posto. Podaci otkrivaju kako su u odnosu na prosjek Hrvatske pojedine županije imale značajnije izražen problem nezaposlenosti, uz istodobno postojanje županija koje imaju stopu nezaposlenosti bližu razvijenim EU članicama.

Budući da su preliminarni dokazi pokazali kako regionalne razlike u stopama nezaposlenosti u Hrvatskoj postoje, te se također prema nekim pokazateljima povećavaju, zanimljivo je analizirati može li se pronaći odgovor na pitanje zašto je to tako. U ovom se radu analiziraju regionalne razlike u stopama nezaposlenosti hrvatskih županija. Kao osnovni izvor podataka za empirijsku analizu korištene su administrativne stope nezaposlenosti u razdoblju 2002–2007. godine, čime analiza obuhvaća razdoblje kada su stope nezaposlenosti na razini ukupnoga hrvatskoga gospodarstva počele opadati. Za identificiranje konvergencije ili divergencije u regionalnim razlikama to je razdoblje prekratko. Ipak, već i na temelju tako kratkoga razdoblja analize moguće je izdvojiti procese koji su značajni za postojeće razlike, te se posredno mogu izvesti određeni zaključci o tome pridonose li oni konvergenciji regionalnih stopa nezaposlenosti.

Rad je podijeljen u pet dijelova. Nakon uvodnoga, u drugome se dijelu analiziraju razlike u stopama nezaposlenosti u hrvatskim županijama tijekom vremena. Slijedi razmatranje potencijalnih odrednica regionalnih razlika u stopama nezaposlenosti u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na one koje prethodno nisu bile istraživane. U četvrtome dijelu nalaze se rezultati empirijske analize, a u posljednjemu se iznose zaključci.

2. Regionalne razlike nezaposlenosti u Hrvatskoj

Neka istraživanja provedena u drugim tranzicijskim zemljama pokazuju kako su pojedine regije izložene većim stopama nezaposlenosti tijekom duljega vremenskog razdoblja, te se ne zamjećuje konvergencija. Günther (2000), npr., primjećuje kako se poredak mađarskih županija prema stopama nezaposlenosti u razdoblju od 1990. godine nije znatnije mijenjao. Za tranzicijska gospodarstva srednje i istočne Europe općenito se primjećuje kako regije koje su geografski bliže razvijenijim tržištima, odnosno koje graniče s EU članicama, imaju u pravilu niže stope nezaposlenosti. Niže stope nezaposlenosti prosječno također imaju i regije koje su u manjoj mjeri bile industrijalizirane, jer je u tranzicijskim zemljama upravo u industriji zabilježen veliki pad aktivnosti, a samim time i veliki pad zaposlenosti. Nadalje, blizina tržišta zapadnih zemalja često je povezana s većim priljevom izravnih stranih investicija, koje su u pojedinim slučajevima bile povezane s bržim procesom restrukturiranja i stvaranjem novih radnih mjesta (za pregled vidjeti Huber 2007).

Mogu li se slična pojašnjenja regionalnih razlika u nezaposlenosti pronaći i u hrvatskome gospodarstvu?

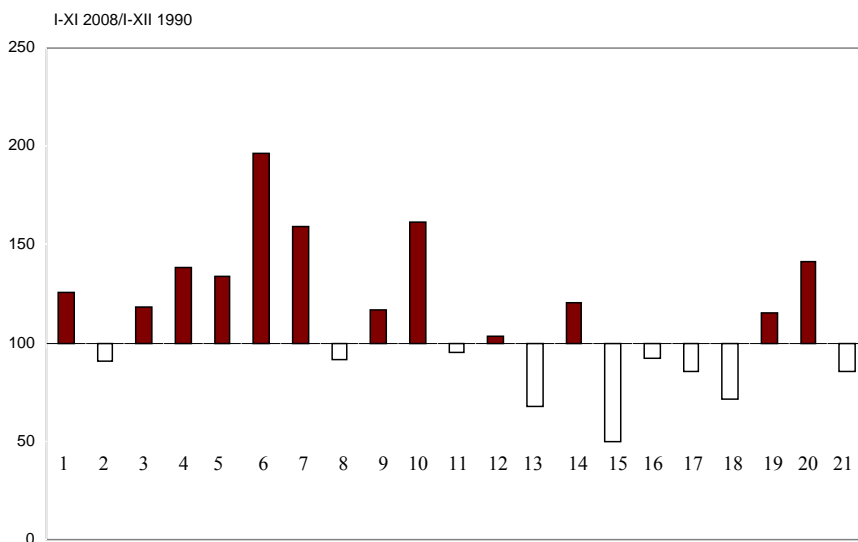
Na početku ćemo prikazati postojeće regionalne razlike u nezaposlenosti u Hrvatskoj, te identificirati osnovne trendove. Radi toga ćemo se kratko osvrnuti na regionalnu rasprostranjenost nezaposlenih¹ u Hrvatskoj. Podaci su preuzeti od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, a obuhvaćaju prvih jedanaest mjeseci 2008. godine. Najveći udio u ukupnome broju nezaposlenih osoba nalazi se u županijama u kojima su najveće koncentracije stanovništva i najveći gradovi – Splitsko-dalmatinskoj županiji (13,3 posto ukupno registriranih nezaposlenih), Gradu Zagrebu (11,3 posto) i Osječko-baranjskoj županiji (10,8 posto).

Unatoč tome što je logično za očekivati da će broj nezaposlenih biti najveći u županijama u kojima je i najveća relativna koncentra-

¹ Iako je uobičajeno pri razmatranju fenomena nezaposlenosti analizirati stopu nezaposlenosti, zbog ograničenja raspoloživih izvora podataka na regionalnoj razini, za prikazivanje dugoročnijih trendova ograničit ćemo se na analiziranje broja registriranih nezaposlenih pri Hrvatskome zavodu za zapošljavanje.

cija stanovništva, podaci pokazuju kako se regionalna struktura broja nezaposlenih u Hrvatskoj tijekom vremena ipak donekle mijenja. Ako prema istom izvoru podataka usporedimo strukturu 1990. godine i podatke za prvih 11 mjeseci 2008. godine, možemo (slika 2.) vidjeti da se razlikuju županije koje relativno više pridonose ukupnom broju nezaposlenih i županije koje relativno manje pridonose nezaposlenosti nego što su to činile 1990. godine.

Slika 2. Prosječan broj nezaposlenih I–XI. 2008. u odnosu na prosječan broj nezaposlenih 1990. godine

Bilješka: Oznake za županije su: 1 - Zagrebačka; 2 - Krapinsko-zagorska; 3 - Sisačko-moslavačka; 4 - Karlovačka; 5 - Varaždinska; 6 - Koprivničko-križevačka; 7 - Bjelovarsko-bilogorska; 8 - Primorsko-goranska; 9 - Ličko-senjska; 10 - Virovitičko-podravska; 11 - Požeško-slavonska; 12 - Brodsko-posavska; 13 - Zadarska; 14 - Osječko-baranjska; 15 - Šibensko-kninska; 16 - Vukovarsko-srijemska; 17 - Splitsko-dalmatinska; 18 - Istarska; 19 - Dubrovačko-neretvanska; 20 - Međimurska; 21 - Grad Zagreb

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Županije u kojima je udio u ukupnoj nezaposlenosti Hrvatske porastao – županije u kojima se nezaposlenost relativno intenzivirala u odnosu na početno razdoblje tranzicije su Zagrebačka, Sisačko-

-moslavačka, Karlovačka, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Ličko-senjska, Virovitičko-podravska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Dubrovačko-neretvanska i Međimurska.

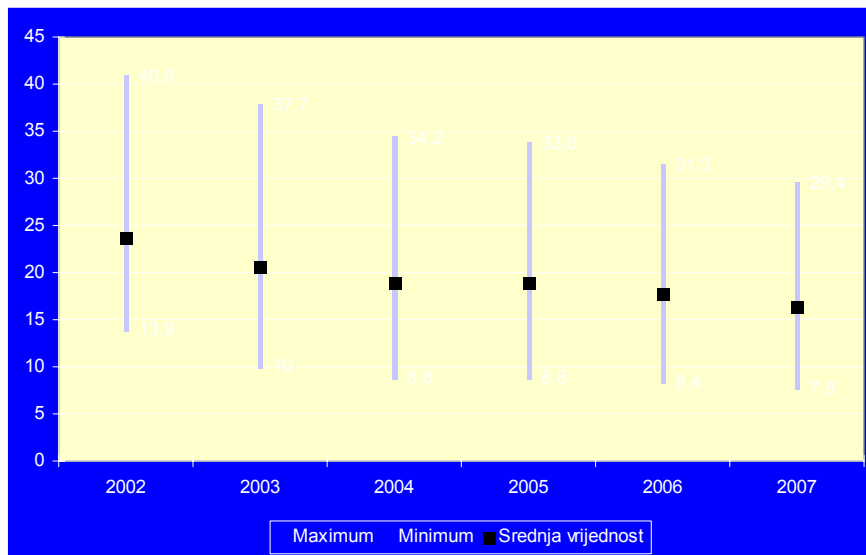
Nasuprot navedenima, nalaze se županije u kojima je udio u ukupnoj nezaposlenosti pao – relativno se smanjuje broj nezaposlenih. Radi se o Krapinsko-zagorskoj, Primorsko-goranskoj, Požeško-slavonskoj, Zadarskoj, Šibensko-kninskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Istarskoj i Gradu Zagrebu.

Slika 2. pokazuje kako su neke županije uspješnije u relativnom smanjivanju broja nezaposlenih od drugih. Međutim, na temelju tih podataka ne možemo utvrditi koji su procesi u pozadini tih strukturalnih promjena. Smanjenje registriranog broja nezaposlenih može biti povezano s uzrocima kao što su promjena zakonskih odredbi vezanih uz registriranje pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (Zakon o posredovanju pri zapošljavanju promijenio se 2002. godine²), smanjenje participacije na tržištu rada (i povezano s tim ili smanjivanje broja novoprijavljenih nezaposlenih ili brisanje nezaposlenih iz registra), povećanje zapošljavanja nezaposlenih osoba, migracije stanovništva u druge županije ili druge zemlje. Zato na temelju promjene regionalne strukture nezaposlenih osoba ne možemo utvrditi zašto su neke županije naoko uspješnije u smanjivanju svojega doprinosa ukupnom problemu nezaposlenosti u Hrvatskoj u odnosu na druge županije.

Za analizu razlika između županija da li se tijekom vremena povećavaju ili smanjuju prikladniji podatak je stopa nezaposlenosti. Prethodne analize koje se odnose na 2004. godinu pokazale su kako su prema tom pokazatelju postojeće razlike u Hrvatskoj slične nekim tranzicijskim zemljama (Poljska, Slovačka), odnosno članicama EU koje zemljopisno pripadaju jugu Europe (Grčka, Italija, Španjolska) (Puljiz i Maleković 2007). Nešto noviji podaci pokazuju da se razlike u Hrvatskoj nastavljaju povećavati.

² Za detaljniji pregled značajnijih promjena u relevantnom hrvatskom zakonodavstvu vidjeti Crnković-Pozaić (2005).

Slika 3. Srednja vrijednost i raspon stopa nezaposlenosti u hrvatskim županijama u razdoblju 2002–2007.

Izvor: Državni zavod za statistiku 2008. i 2005.

Slika 3. pokazuje prosječnu vrijednost stope nezaposlenosti za Hrvatsku, te najvišu i najnižu stopu nezaposlenosti u hrvatskim županijama u razdoblju 2002–2007. Treba reći da već i tijekom tako kratkoga vremenskog razdoblja županije koje imaju najniže zabilježene stope nezaposlenosti nisu bile iste. Najvišu administrativnu stopu nezaposlenosti u svim je promatranim godinama imala Vukovarsko-srijemska županija. Međutim, iako je i 2002. i 2007. godine Grad Zagreb zabilježio najnižu stopu nezaposlenosti, u razdoblju 2003–2006. godine najnižu stopu imala je Istarska županija.

Koeficijent varijacije, koji koristimo kao jednostavnu relativnu mjeru disperzije, povećao se u tom kratkom razdoblju s 33,8 na 41,6 posto. To znači da unatoč tome što se ukupna stopa nezaposlenosti smanjuje, te se smanjuje i stopa nezaposlenosti u svakoj pojedinoj županiji, relativne se razlike među županijama povećavaju.

Prethodna je analiza pokazala kako regionalne razlike u nezaposlenosti u Hrvatskoj postoje te se tijekom vremena i povećavaju. Sljedeće

pitanje je koji se procesi mogu identificirati u pozadini povećanih regionalnih razlika u stopama nezaposlenosti u Hrvatskoj?

3. Potencijalne odrednice regionalnih razlika u nezaposlenosti u Hrvatskoj

Dosadašnja istraživanja odrednica regionalnih razlika u nezaposlenosti u Hrvatskoj nisu brojna. Pored već dosad navedenih (Puljiz i Maleković, 2007, koji se u većoj mjeri u analizi usmjeravaju na regionalne razlike u dohotku koristeći se podacima Porezne uprave), i Botrić (2007), primjenom podataka Ankete o radnoj snazi, za razdoblje 2000–2005. pronalazi da su signifikantne varijable koje objašnjavaju procijenjene županijske stope nezaposlenosti prosječna očekivanja o plaćama samih nezaposlenih u županiji, prosječna relativna nesklonost preseljenju nezaposlenih osoba (odnosno usmjerenost na traženje posla na lokalnom tržištu rada), udio žena u aktivnom stanovništvu u županiji, prosječna spremnost na prihvaćanje posla s nižom kvalifikacijom od one koju nezaposlena osoba posjeduje, te udio zaposlenosti u nepoljoprivrednim i neindustrijskim djelatnostima u županiji. S obzirom na korišteni izvor podataka (anketa), može se primijetiti kako je u toj analizi fokus bio usmjeren na same karakteristike nezaposlenih osoba u županiji, dakle na stranu ponude na tržištu rada.

Činjenicu da su individualne karakteristike relevantne za regionalne razlike na hrvatskome tržištu rada može se pronaći i kod Luo (2007). U toj se analizi na temelju podataka Ankete o radnoj snazi za razdoblje 2002–2004. razmatraju regionalne (ne i županijske) razlike u zaposlenosti i plaćama u Hrvatskoj. Analiza je pokazala kako na razlike u regionalnim tržištima rada podjednako utječu karakteristike pojedinaca (dob, spol, obrazovanje) i pripadnost određenoj regiji. To implicira da u Hrvatskoj pojedinac s istim karakteristikama koje su uzete u obzir pri analizi nema podjednake šanse za zaposlenje, odnosno njezina ili njegova plaća bit će različita ovisno o regiji³ u kojoj živi. Analize

³ No, postoje zanimljive razlike u prosječnom ponašanju nezaposlenih osoba u različitim županijama, koje nisu uzete u obzir kod ovakvih analiza. Vidjeti Okvir 1.

upućuju, dakle, na određene regionalne specifičnosti koje utječu na regionalne razlike tržišta rada u Hrvatskoj, a njihovo postojanje otežava uravnoteženje tržišta uobičajenim tržišnim mehanizmima.

U ovom će radu fokus biti usmjeren na one odrednice regionalnih razlika u stopama nezaposlenosti koje u prethodnim istraživanjima provedenima za Hrvatsku nisu bile u tolikoj mjeri obuhvaćene, a pokazale su se važnima u istraživanjima u drugim zemljama. Radi se o sljedećima:

- migracije,
- odnos potražnje i ponude na tržištu rada i
- struktura djelatnosti u županiji.

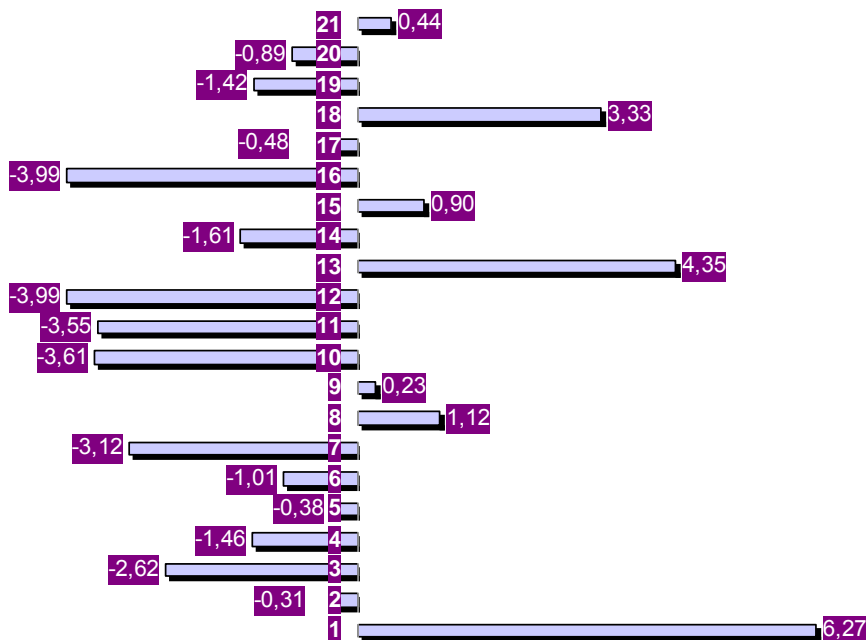
Uloga migracija promatra se i u kontekstu modela nove ekonomske geografije⁴. Npr., Epifani i Gancia (2005) razlikuju učinke migracija na regionalnu stopu nezaposlenosti u kratkom i dugom roku. Prema izloženom modelu, migracija iz periferije prema centru ekonomske aktivnosti može biti povezana sa smanjivanjem razlika u stopama nezaposlenosti u kratkom roku, ali ih može povećavati u dugom roku. U kontekstu relevantnih empirijskih istraživanja regionalnih razlika u stopama nezaposlenosti zanimljiv je zaključak koji nudi Bertola (2000), prema kojemu su velike i dugotrajne razlike na području Europe posljedica nefleksibilnih plaća i nedovoljne mobilnosti rada.

O migracijama se najčešće govori u kontekstu međunarodne mobilnosti rada. Kako je osnovni cilj ovoga rada analiziranje regionalnih razlika u nezaposlenosti unutar Hrvatske, tako se osnovni podatak o migracijama odnosi na unutrašnje migracije, odnosno na preseljavanje stanovništva iz jedne županije u drugu. Pretpostavka je, naime, da su uvjeti na regionalnim tržištima rada (potražnja ili višak ponude u obliku nezaposlenosti, odnosno visina i kretanje plaća) dovoljno poznati ili su informacije o njima dostupne nezaposlenim osobama unutar zemlje, te mogu biti poticaj za preseljenje. S druge strane, na donošenje odluke o migraciji izvan zemlje može utjecati znatno širi skup čimbenika – poznavanje jezika, kulture i drugi faktori koji nisu izravno vezani s potražnjom na tržištu rada. Na slici 4. nalaze se po-

⁴ Engl. New Economic Geography (NEG).

daci o prosječnom unutrašnjem migracijskom saldu (broj doseljenih u županiju iz drugih županija umanjen za broj odseljenih iz županije u druge županije) u analiziranom razdoblju, u odnosu na 1000 stanovnika u županiji prema popisu stanovništva iz 2001. godine.

Slika 4. Prosječan unutrašnji migracijski saldo 2002–2007. u odnosu na 1000 stanovnika 2001. godine

Bilješka: Oznake za županije su: 1 – Zagrebačka; 2 – Krapinsko-zagorska; 3 – Sisačko-moslavačka; 4 – Karlovačka; 5 – Varaždinska; 6 – Koprivničko-križevačka; 7 – Bjelovarsko-bilogorska; 8 – Primorsko-goranska; 9 – Ličko-senjska; 10 – Virovitičko-podravaska; 11 – Požeško-slavonska; 12 – Brodsko-posavska; 13 – Zadarska; 14 – Osječko-baranjska; 15 – Šibensko-kninska; 16 – Vukovarsko-srijemska; 17 – Splitsko-dalmatinska; 18 – Istarska; 19 – Dubrovačko-neretvanska; 20 – Međimurska; 21 – Grad Zagreb.

Izvor: Državni zavod za statistiku.

Prikazani podaci o migracijama odnose se na ukupno stanovništvo, a ne samo na stanovništvo u radnoj dobi. Tako na temelju tih poda-

taka ne možemo u potpunosti utvrditi u kojoj je mjeri traženje posla u drugoj županiji bilo motiv za preseljenje. Unatoč tome, određeni se trendovi mogu zamijetiti, te ih navodimo u nastavku.

Županija s relativno najvećim pozitivnim migracijskim saldom je Zagrebačka županija, a slijede Zadarska i Istarska. Inicijalna pretpostavka o motivima preseljenja u drugu županiju bila bi da se radi o županijama koje imaju i relativno dinamičnija tržišta rada, te relativno veću potražnju za radnicima, odnosno nižu stopu nezaposlenosti. Drugim riječima, pretpostavlja se da postoji negativna korelacija između unutrašnjeg salda migracija i stopa nezaposlenosti. Ako se ti podaci usporede s podacima o stopama nezaposlenosti 2007. godine, prikazanim na slici 1., može se vidjeti kako je stopa nezaposlenosti niža od prosjeka Hrvatske u Istarskoj i Zagrebačkoj županiji, ali je viša od prosjeka u Zadarskoj županiji. Izračunavanje jednostavne korelacije između županijske stope nezaposlenosti i unutrašnjega migracijskog salda za razdoblje 2002–2007. pokazuje da se radi o signifikantnoj negativnoj vezi, koja ipak nije snažna – korelacija iznosi $-52,8$. Dakle, odluka o preseljenju iz jedne županije u drugu nije motivirana isključivo relativnim pokazateljem potražnje na tržištu rada.

Jedna od važnijih prepreka geografskoj mobilnosti u Hrvatskoj je vezana i uz tržište nekretnina. Naime, postoji veza između relativne nesklonosti nezaposlenih preseljenju u drugu županiju radi traženja posla i relativno visokog udjela vlasništva nad nekretninama (Botrić 2007). Sličan rezultat navodi i Blanchflower (2001), koji pronalazi pozitivnu vezu između vlasništva nad nekretninama i stope nezaposlenosti u europskim zemljama. Koji su razlozi za takve nalaze?

Jedan od argumenata koji se može ponuditi je da se radi o ustaljenoj praksi vlasništva, umjesto unajmljivanja nekretnina, koja znatno povisuje troškove preseljenja, naročito nezaposlenim osobama koje su u većini slučajeva bez većih sredstava za život, često ovise o drugim članovima obitelji ili socijalnoj pomoći, a financijske ih institucije ne smatraju kreditno sposobnima. Slična je situacija i u drugim zemljama. Za tranzicijske zemlje, Günther (2000) pojašnjava kako je nedostatak pristupačnih stanova za unajmljivanje veliko ograničenje za geografsku mobilnost nezaposlenih. Zbog uobičajene prakse

vlasništva, troškovi se preseljenja povećavaju, jer se pretpostavlja da će se na novoj lokaciji nužno steći nekretnina, te do izražaja dolazi pokazatelj priuštivosti nekretnina. Ilustracija toga problema može se pronaći u Švaljek, ur. (2007), gdje podaci pokazuju kako se priuštivost nekretnina u Hrvatskoj u razdoblju 1999–2005. udvostručila, te su nekretnine općenito dvostruko dostupnije 2005. godine nego što su bile na početku analiziranog razdoblja. Međutim, kada se Hrvatska uspoređuje s drugim tranzicijskim zemljama, zamjećuje se da jedino Bugarska ima nepovoljniji indeks priuštivosti, dok su nekretnine relativno dostupnije i u Slovačkoj, Češkoj, Estoniji, Latviji i Poljskoj.

Ako se migracije promatraju u kontekstu modela jezgre i periferije, moguće je postaviti pitanje u kojoj se mjeri županije koje su identificirane kao one s priljevom stanovništva mogu smatrati »jezgrom« ekonomskog rasta u Hrvatskoj. Naime, raspoloživi podaci Državnog zavoda za statistiku o županijskome bruto domaćem proizvodu pokazuju kako te županije sudjeluju s relativno malim udjelima u bruto dodanoj vrijednosti. Istarska je županija 2005. godine sudjelovala sa 6,2 posto u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti Hrvatske, Zagrebačka s 5,6 posto, a Zadarska s 3 posto. Sljedeće bi pitanje bilo radi li se o županijama koje relativno brže rastu od drugih? Isti izvor podataka pokazuje kako je u razdoblju 2001–2005. najveći porast udjela bruto dodane vrijednosti zabilježen upravo u Zagrebačkoj županiji (indeks 119,1), iako slijedi Šibensko-kninska (indeks 118,7) i konačno Zadarska županija (indeks 15,3 posto). Istarska je županija relativno pogoršala svoju poziciju u ukupnoj strukturi bruto dodane vrijednosti (indeks 98,4). Stoga se argument da brzorastuće županije nužno privlače stanovništvo na temelju ovakve osnovne analize ne može potvrditi.

Relativno je veći broj županija u razdoblju 2002–2007. imao negativan migracijski saldo. Radi se o županijama iz kojih stanovništvo odlazi prema drugim županijama. Najveći relativni negativni unutrašnji migracijski saldo zabilježen je u Vukovarsko-srijemskoj i Brodsko-posavskoj županiji, a slijede ih Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska. Upravo su u tim županijama zabilježene i natprosječne stope nezaposlenosti. Već u prvom razmatranju mogu se izdvojiti dvije

karakteristike navedenih županija – radi se o županijama u kojima je poljoprivredna aktivnost znatno zastupljena (Vukovarsko-srijemska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska), a isto tako i o županijama koje su relativno više bile pogođene ratnim djelovanjima. Vezano uz ovo posljednje, pitanje je koliko se dugo u pojedinim područjima utjecaji ratnih aktivnosti mogu osjećati. Sigurno je da se radi o županijama u kojima su neki tranzicijski procesi nužno bili odgađani u odnosu na županije u kojima su razmjeri ratnih aktivnosti bili manji. Međutim, te je učinke teško kvantitativno obuhvatiti.

Nezaposlenost u pojedinim regijama povezana je s dugoročnim smanjenjem zapošljavanja u poljoprivredi. Taj učinak, posebno za zemlje Jugoistočne Europe, naglašava i OECD (1989). Za Hrvatsku podaci pokazuju da iako poljoprivredna aktivnost, slično kao i industrija, doživljava brojne strukturne promjene, one se u različitim poljoprivrednim županijama različito odražavaju na kretanje ukupne lokalne nezaposlenosti.

Visoke stope nezaposlenosti u Hrvatskoj, ali i u drugim zemljama, posljedica su značajnijih procesa restrukturiranja i privatizacije u sektoru industrije. Taj sektor je u Hrvatskoj u prvim fazama tranzicije zabilježio znatan pad i proizvodnje i zaposlenosti, a porast zapošljavanja je zabilježen tek 2003. godine, da bi 2005. ponovno bio zabilježen pad, uz oporavak 2006. godine (zaposlenost uključuje pravne osobe i one zaposlene u obrtu i slobodnim profesijama). Industrijske su grane u Hrvatskoj, što je uobičajeno, različito regionalno disperzirane, a svaka je industrijska djelatnost više ili manje radno intenzivna, a i samim se procesom restrukturiranja stupanj radne intenzivnosti može mijenjati. Liberalizacijom tržišta u tranzicijskim zemljama dolazi do povećanja konkurencije i na domaćem tržištu, te pojedine industrijske djelatnosti prestaju biti konkurentne. Regije koje se specijaliziraju za ekonomske aktivnosti (industrije) koje nisu propulzivne, generiraju nezaposlenost.

Zbog prethodno navedenih argumenata, vezano uz djelatnosti industrije i poljoprivrede, za očekivati je da regionalne razlike u strukturi djelatnosti mogu biti povezane s većim razlikama u stopama nezaposlenosti već i iz razloga što propulzivne djelatnosti generiraju

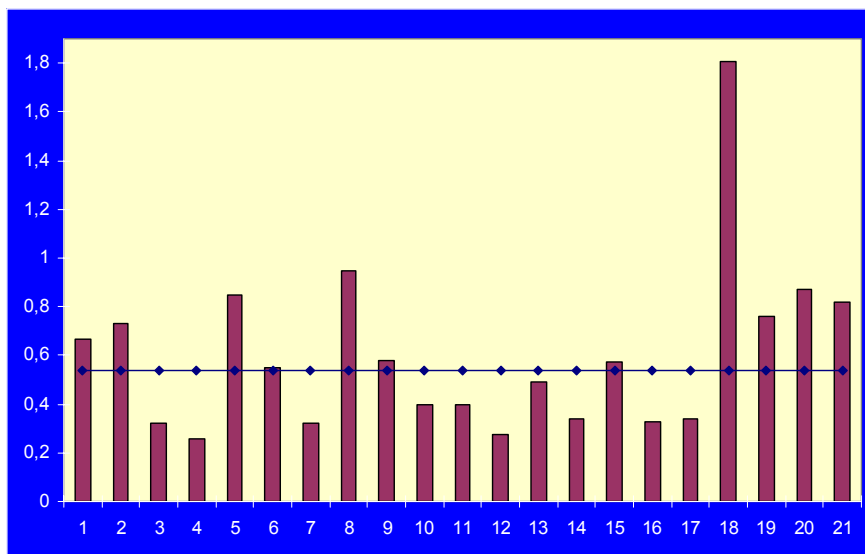
potražnju za radom, posebno ako se radi o radno intenzivnim djelatnostima.

Na lokalno tržište rada, odnosno mogućnost smanjivanja stope nezaposlenosti, svakako djeluje i ukupan odnos ponude i potražnje, a ne samo struktura djelatnosti. Broj nezaposlenih u županiji predstavlja segment ponude, dok se potražnja najčešće procjenjuje pomoću slobodnih radnih mjesta. Podaci o prijavljenim slobodnim radnim mjestima za potrebe ovog istraživanja preuzeti su od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Potrebno je naglasiti kako sukladno Zakonu o posredovanju pri zapošljavanju iz 2002. godine, Hrvatski zavod za zapošljavanje nije jedini posrednik na tržištu rada, te iz tog razloga podaci kojima raspolaže ne obuhvaćaju ukupnu potražnju na tržištu rada. Postoji mogućnost da udio posredovanja koje obuhvaća Hrvatski zavod za zapošljavanje nije podjednako regionalno rasprostranjen, odnosno da u pojedinim županijama privatni posrednici zauzimaju veći dio tržišta posredovanja. Regionalna disperzija podataka o slobodnim radnim mjestima kojima raspolažemo možda ne odgovara pravom stanju potražnje na tržištu rada. Međutim, u nedostatku sveobuhvatnijih podataka koji bi pokazali opravdanost ili neopravdanost korištenja podataka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u analizi se oslanjamo na dostupne podatke. Slika 5. pokazuje regionalne razlike u odnosima potražnje i ponude rada.

Na temelju prikazanog, lako se može vidjeti kako se u Istarskoj županiji javlja natprosječna potražnja za radom u odnosu na ponudu, a po intenzitetu slijedi također turistički orijentirana Primorsko-goranska županija. Intenzivna potražnja u turističkoj djelatnosti je vjerojatno razlog i natprosječnoj potražnji u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Ostale županije koje imaju relativno veću potražnju od ponude rada u odnosu na hrvatski prosjek sve su redom geografski sjeverno pozicionirane – Varaždinska, Međimurska, Zagrebačka i Grad Zagreb.

Zanimljivo je pitanje što generira taj višak potražnje u odnosu na ponudu? Jedno od objašnjenja koje je već implicitno ponuđeno je struktura djelatnosti, pri čemu propulzivne djelatnosti generiraju potražnju, dok djelatnosti u nestajanju generiraju nezaposlenost. Za dokazivanje ili opovrgavanje te tvrdnje bilo bi potrebno provesti do-

Slika 5. Ukupan broj prijavljenih radnih mjesta u odnosu na prosječan broj nezaposlenih 2007. godine

Bilješka: Oznake za županije su: 1 – Zagrebačka; 2 – Krapinsko-zagorska; 3 – Sisačko-moslavačka; 4 – Karlovačka; 5 – Varaždinska; 6 – Koprivničko-križevačka; 7 – Bjelovarsko-bilogorska; 8 – Primorsko-goranska; 9 – Ličko-senjska; 10 – Virovitičko-podravska; 11 – Požeško-slavonska; 12 – Brodsko-posavska; 13 – Zadarska; 14 – Osječko-baranjska; 15 – Šibensko-kninska; 16 – Vukovarsko-srijemska; 17 – Splitsko-dalmatinska; 18 – Istarska; 19 – Dubrovačko-neretvanska; 20 – Međimurska; 21 – Grad Zagreb.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

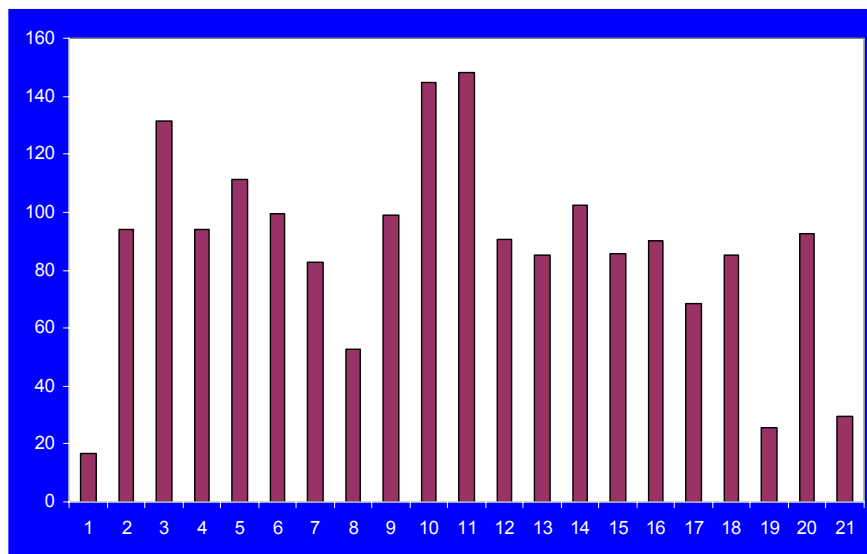
datno istraživanje, s detaljnije razrađenim podacima o industrijskim djelatnostima. Drugo objašnjenje koje se nudi u literaturi za tranzicijske zemlje je da su regije koje su geografski blizu zapadnoeuropskim tržištima više izložene međunarodnoj trgovini i izravnim stranim investicijama, te poduzeća koja na njihovu teritoriju posluju postaju konkurentnija (Huber 2007).

Mjerenje konkurentnosti je relativno složeno i ne mora nužno značiti da će poboljšanje konkurentne pozicije (poduzeća) biti povezano s povećanjem zaposlenosti, odnosno smanjenjem nezaposlenosti. Isto tako, poboljšanje konkurentne pozicije može se ostvariti

na domaćem ili na inozemnom tržištu. Budući da smo prethodno kao jedan od mogućih argumenata za povećanu potražnju u obalnim županijama identificirali turističku djelatnost, koja znatno sudjeluje u ukupnome hrvatskom izvozu (roba i usluga), postavlja se pitanje može li se ta pretpostavka generalizirati na način da su županije koje imaju veću potražnju za radom općenito izvozno orijentirane?

Kao mjera izvozne orijentiranosti županija razmatrana je pokrivenost uvoza izvozom, pri čemu su se u obzir uzimali samo podaci Državnog zavoda za statistiku o robnom izvozu i uvozu. Podaci su prikazani na slici 6.

Slika 6. Pokrivenost robnog uvoza izvozom 2007. godine

Bilješka: Oznake za županije su: 1 – Zagrebačka; 2 – Krapinsko-zagorska; 3 – Sisačko-moslavačka; 4 – Karlovačka; 5 – Varaždinska; 6 – Koprivničko-križevačka; 7 – Bjelovarsko-bilogorska; 8 – Primorsko-goranska; 9 – Ličko-senjska; 10 – Virovitičko-podravska; 11 – Požeško-slavonska; 12 – Brodsko-posavska; 13 – Zadarska; 14 – Šibensko-kninska; 15 – Vukovarsko-srijemska; 16 – Koprivničko-križevačka; 17 – Splitsko-dalmatinska; 18 – Istarska; 19 – Dubrovačko-neretvanska; 20 – Međimurska; 21 – Grad Zagreb.

Izvor: Državni zavod za zapošljavanje.

Već i na temelju prikazanih podataka može se primijetiti kako ne postoji jasno izražena veza između ovako definirane izvozne orijentiranosti županija i odnosa potražnje i ponude za radom, a isto tako ni veza između izvozne orijentiranosti i stope nezaposlenosti u županiji. Pored ove ilustracije, za dokaz te tvrdnje može poslužiti i podatak o korelaciji između pokrivenosti uvoza izvozom i odnosa potražnje i ponude rada u razdoblju 2002–2007, koja je iznosila samo –9,4 i bila statistički nesignifikantna. Odgovor na pitanje što generira potražnju na regionalnim tržištima rada ostavlja se, zato, za buduća istraživanja.

U nastavku slijedi razrada ekonometrijskog modela i prikaz rezultata ocjene.

4. Rezultati empirijske analize

Empirijska analiza odrednica županijskih stopa nezaposlenosti provedena je u okviru panel metode. Osnovni oblik jednadžbe modela koji se ocjenjuje je sljedeći:

$$y_{i,t} = \alpha + \beta X_{i,t} + e_{i,t} \quad (1)$$

pri čemu y označava zavisnu varijablu, a X skup nezavisnih varijabli, i označava županiju, a t vrijeme. Primijenjena je metoda panel podataka s fiksnim učincima, a veze između svih nezavisnih varijabli su prethodno testirane, kako bi se otklonio potencijalni problem multikolinearnosti. Literatura predlaže mnogobrojne odrednice regionalnih razlika u stopama nezaposlenosti⁵. Za provedbu empirijskih istraživanja ove vrste u Hrvatskoj javljaju se ograničenja vezana uz raspoloživost podataka, koji su prema istoj metodologiji najčešće raspoloživi za relativno kratko vremensko razdoblje. Isti problem javio se i prilikom provedbe empirijske analize u ovom radu, jer su podaci o administrativnim stopama nezaposlenosti po županijama raspoloživi

⁵ Za pregled vidjeti Elhorst (2003).

za razdoblje od 2002. godine⁶. Time je razdoblje analize ograničeno na 2002–2007, što je pak ograničilo broj nezavisnih varijabli koje se mogu uključiti u analizu.

Zavisna varijabla u empirijskoj analizi je administrativna stopa nezaposlenosti u županiji. Nezavisne varijable su:

- udio zaposlenih u djelatnostima NKD-a A i B u ukupno zaposlenima u županiji (uključuje zaposlene pravne osobe, kao i one u obrtništvu te slobodnim profesijama),
- udio zaposlenih u djelatnostima C, D i E od ukupno zaposlenih u županiji,
- unutrašnji migracijski saldo u odnosu na 1000 stanovnika u županiji prema popisu 2001. godine i
- ukupan godišnji broj prijavljenih slobodnih radnih mjesta Hrvatskom zavodu za zapošljavanje u odnosu na prosječan godišnji broj registriranih nezaposlenih osoba.

Odabir nezavisnih varijabli slijedi u prethodnom poglavlju razrađene argumente i ilustrirane veze između zavisne i nezavisnih varijabli. Rezultati provedene analize prikazani su u tablici 1.

⁶ Alternativna zavisna varijabla – županijska stopa nezaposlenosti prema podacima Ankete o radnoj snazi korištena je u Botrić (2007). Iako bi potencijalno mogao osigurati duže razdoblje analize, taj izvor podataka također ima neke nedostatke za provedbu analize na županijskoj razini. Uzorak Ankete o radnoj snazi dizajniran je s namjerom da osigura podatke reprezentativne na nacionalnoj, a ne na regionalnoj razini. Stoga je procjene županijskih stopa nezaposlenosti pomoću podataka Ankete o radnoj snazi nužno smatrati samo okvirnim indikatorima. Zato su za provedbu analize u ovom radu korišteni službeno objavljeni podaci o stopama nezaposlenosti Državnog zavoda za statistiku.

Tablica 1. Odrednice županijskih stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj

Varijabla	Ocijenjeni koeficijent
Konstanta	10,54**
	-4,68
Udio djelatnosti A i B	1,11 ***
	-0,41
Udio djelatnosti C, D i E	0,39**
	-0,17
Migracijski saldo	-0,60***
	-0,2
Slobodna radna mjesta	-0,04**
	-0,02
Prilagođeni R ²	0,97
Dvosmjerni LR test redundantnih fiksnih učinaka	
F statistika (p-vrijednost)	58,08 (0,00)
hi-kvadrat statistika (p-vrijednost)	324,16 (0,00)

Bilješke: Standardne pogreške navedene su u zagradama. Koeficijenti označeni s *** signifikantni su na razini 1 posto, ** na razini 5 posto i * na razini 10 posto. Ocjena je provedena metodom fiksnih učinaka, koji ovdje nisu specifično prikazani.

Izvor: Ocjena autora.

Rezultati ocijenjenog modela pokazuju da su sve objašnjavajuće varijable signifikantne. Slijedi diskusija rezultata. Udio zaposlenih u poljoprivrednim djelatnostima je pozitivno povezan s visinom stope nezaposlenosti u županiji. Time su županije, u kojima je poljoprivredna aktivnost važna djelatnost, povezane s višom administrativnom stopom nezaposlenosti.

Sličan je rezultat i s udjelom zaposlenih u industrijskim djelatnostima, iako je ocijenjeni koeficijent niži i manje signifikantan. Dakle, industrijski orijentirane županije tijekom promatranoga razdoblja analize i dalje su povezane s višim stopama nezaposlenosti. Prethodno je već navedeno kako su slični rezultati pronađeni i u

drugim tranzicijskim zemljama. Iako je vjerojatnije da će takvi nalazi biti relevantni za prve faze tranzicije, odgađanje restrukturiranja u nekim djelatnostima može prolongirati i pritiske na nezaposlenost koji iz industrijskog sektora dolaze i u razdoblju nakon što je veći dio gospodarskog sustava završio s procesom tranzicije. Budući da odluke o odgađanju restrukturiranja mogu biti uvjetovane i nekim specifičnim regionalnim karakteristikama (za Hrvatsku je najočitiji primjer rat), regionalne se razlike tijekom vremena mogu povećavati, umjesto smanjivati. Naime, postojanje regija koje uporno zaostaju za nacionalnim procesima dovodi do daljnje divergencije, i to ne samo u pokazateljima tržišta rada, već i u općenitom zaostajanju za gospodarskim razvojem. Gezici i Hewings (2004) na primjeru Turske pokazuju kako siromašne periferne regije ne nadoknađuju svoj zaostatak unatoč razrađenim mjerama ekonomske politike, već se s vremenom ta razlika povećava.

Županije koje imaju pozitivan unutrašnji migracijski saldo, koje privlače stanovništvo iz drugih regija, jesu županije u kojima je stopa nezaposlenosti niža. Ovakav je nalaz u skladu s ekonomskom teorijom da se stanovništvo uglavnom seli prema regijama u kojima postoje neki ekonomski motivi za preseljenje (plaća, potražnja za radom, općenito uvjeti života). No, to ne znači da je ukupna geografska mobilnost u Hrvatskoj velika, kao što to nije slučaj ni u drugim tranzicijskim zemljama. Fidrmuc (2004) uspoređuje unutrašnju migraciju u Češkoj, Mađarskoj, Poljskoj, Slovačkoj i Sloveniji s onom u Italiji, Nizozemskoj, Španjolskoj i Njemačkoj, te nalazi kako migracije u analiziranim tranzicijskim zemljama, zbog relativno malog opsega, ne pridonose smanjenju regionalnih razlika u nezaposlenosti.

Odnos potražnje i ponude za radom također pokazuje kako je u županijama, u kojima je relativno veća potražnja, stopa nezaposlenosti niža. Taj rezultat je očekivan, jer slijedi temeljnu pretpostavku o mehanizmima uravnoteženja tržišta rada. Ipak, ocijenjeni je koeficijent relativno malen, što može implicirati da tržišni mehanizmi nisu dovoljno jaki da znatnije utječu na smanjivanje regionalnih razlika u stopama nezaposlenosti u Hrvatskoj. To posebno dolazi

do izražaja ako se u obzir uzme različitost regionalne distribucije dugotrajne nezaposlenosti u Hrvatskoj. Naime, županije koje imaju visoku stopu nezaposlenosti, istodobno imaju i visok udio dugotrajno nezaposlenih (Botrić 2008). Budući poslodavci često smatraju dugotrajno nezaposlene osobe nezapošljivima⁷, veća je vjerojatnost da će županije s većim udjelom dugotrajno nezaposlenih povećavati svoje zaostajanje za županijama u kojima u strukturi nezaposlenih osoba ima više kratkotrajno nezaposlenih.

Potrebno je još jednom naglasiti kako je razdoblje analize relativno kratko. Neki nalazi upućuju na zaključak o postojanju još uvijek nedovršenih tranzicijskih procesa, stabilnost ocijenjenih parametara tijekom dužeg vremenskog razdoblja ne mora nužno biti održiva. Osim stabilnosti ocijenjenih parametara, duže razdoblje analize omogućilo bi uključivanje i dodatnih odrednica, čime bi analiza regionalne dimenzije nezaposlenosti bila potpunija.

⁷ Machin i Manning (1999) pojašnjavaju kako poslodavci često ocjenjuju da su dugotrajno nezaposleni izgubili kontakt s tržištem rada, ne raspolažu vještinama koje se na tržištu rada traže i općenito nisu prilagodljivi društveno-ekonomskim promjenama. Suočeni s izborom zapošljavanja dviju osoba s podjednakim karakteristikama, veća je vjerojatnost da će zaposliti osobu koja je bila nezaposlena kraće razdoblje.

Okvir 1. Postoje li regionalne razlike u načinima traženja posla nezaposlenih osoba?

Anketa o radnoj snazi koju provodi Državni zavod za statistiku omogućuje jednostavnu analizu regionalnih razlika u načinu traženja posla nezaposlenih osoba. Ispitanici odgovaraju na pitanje na koji su način u prethodna 4 tjedna tražili posao. Budući da je uzorak Ankete o radnoj snazi dizajniran s ciljem da bude reprezentativan na nacionalnoj razini, ocijenjeno je kako je za dobivanje reprezentativnih podataka na županijskoj razini potrebno objediniti Ankete za nekoliko godina. Kako je pitanje o načinima traženja posla promijenjeno u Anketi za 2006. godinu, za ovdje prikazane rezultate korištene su Ankete u razdoblju 1998–2005. U prosjeku i nezaposleni i dugotrajno nezaposleni koriste se sličnim metodama traženja – u većini slučajeva putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (37,9 posto nezaposlenih i 40,8 posto dugotrajno nezaposlenih). Sljedeća metoda po važnosti su oglasi poslodavaca, koju je koristilo 31,9 posto nezaposlenih i 31,2 posto dugotrajno nezaposlenih, a slijedi traženje posla putem poznanstava – 21,8 posto nezaposlenih i 21,9 posto dugotrajno nezaposlenih.

Analiza regionalne disperzije načina traženja posla pokazuje zanimljive razlike među županijama:

- traženje posla putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje je najčešće u dvjema županijama – Osječko-baranjskoj (50,5 posto) i Šibensko-kninskoj (54,1 posto nezaposlenih),
- traženje posla putem poznanstava je najraširenije u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (41,7 posto), uz istodobno relativno slab postotak traženja posla putem oglasa poslodavaca (14,6 posto),
- traženje posla putem oglasa poslodavaca najraširenije je u Međimurskoj županiji (47,5 posto), uz istodobno relativno malo zastupljeno traženje posla putem poznanstava (9,8 posto).

Iako u empirijskoj analizi ponašanje i karakteristike samih nezaposlenih osoba u pojedinim županijama nisu uzete u obzir, može se zamijetiti kako i one mogu utjecati na vjerojatnost zaposlenja, s obzirom da neki načini traženja posla mogu biti učinkovitiji od ostalih.

Izvor: Državni zavod za statistiku, Anketa o radnoj snazi.

5. Zaključci

Identificiranje odrednica regionalnih razlika u nezaposlenosti važno je u kontekstu dizajniranja mjera ekonomske politike. Naime, velike i uporne regionalne razlike mogu voditi opetovanom subvencioniranju regija koje dugotrajno zaostaju (Huber 2007). U situaciji oskudnih sredstava za subvencioniranje, a bez specifičnog ciljanja subvencijskih

sredstava, utemeljenog na razumijevanju lokalnih tržišta rada i njihovih međusobnih razlika, utrošena sredstva u konačnici možda neće rezultirati željenim učinkom.

U Hrvatskoj su regionalne razlike u stopama nezaposlenosti prisutne, ali njihovi uzroci, kao i mehanizmi koji bi mogli utjecati na njihovo povećavanje ili smanjivanje nisu dovoljno istraženi. U radu su se razmatrale odrednice županijskih administrativnih stopa nezaposlenosti u razdoblju 2002–2007. Rezultati su pokazali kako su signifikantne varijable udio zaposlenih u poljoprivrednim djelatnostima u županiji, udio zaposlenih u industrijskim djelatnostima u županiji, unutrašnji migracijski saldo županije, te odnos potražnje i ponude za radom u županiji.

Dosadašnja istraživanja i analizirani podaci pokazuju kako su se regionalne razlike u stopama nezaposlenosti u Hrvatskoj u prethodnim razdobljima povećavale. Empirijska je analiza istodobno pokazala kako su elementi koji bi osigurali konvergenciju regionalnih stopa nezaposlenosti relativno slabo izraženi, dok su faktori koji bi mogli dovesti do daljnje divergencije relativno jasnije izraženi. Tako, iako geografska mobilnost pridonosi uravnoteženju stopa nezaposlenosti, jer se stanovništvo seli u područja gdje je ona niža, opća razina mobilnosti je relativno niska. Hrvatska ovdje nije iznimka, jer slične nalaze potvrđuju i druga istraživanja za europske zemlje. Obstfeld i Peri (1998) pokazuju kako je poticaj migracijama koji je posljedica regionalnih razlika u plaćama ili stopama nezaposlenosti znatno veći u SAD-u nego u Europi. Povezano s time, Bornhorst i Commander (2006) tvrde da su osnovni mehanizam prilagodbe europskih tržišta rada stope participacije, dok je u SAD-u to geografska mobilnost.

Regionalne razlike u strukturi djelatnosti stoga mogu biti povezane sa znatnim razlikama u stopama nezaposlenosti, jer propulzivne djelatnosti generiraju potražnju za radom, posebno ako se radi o radno intenzivnim djelatnostima. Nalazi u ovom radu pokazuju da su županije u kojima je relativno veća zaposlenost u poljoprivrednim i industrijskim djelatnostima povezane s relativno višim stopama nezaposlenosti. Ovakve općenite nalaze potrebno je u budućnosti nadopu-

niti detaljnijim istraživanjima i preciznijim identificiranjem djelatnosti koje generiraju potražnju za radom u pojedinim regijama.

Međutim, za smanjivanje nezaposlenosti nije dovoljan samo porast potražnje u pojedinim djelatnostima, već je nužno da taj porast bude veći od porasta ponude, odnosno broja nezaposlenih. Na temelju analize prikazane u radu, može se posredno zaključiti kako je turizam djelatnost koja generira relativno veću potražnju od ponude. Turistička orijentacija Hrvatske je neupitna. No, ta djelatnost ne može biti jedina koja će znatnije pridonijeti smanjivanju nezaposlenosti. Jer, oslanjanje isključivo na turizam nužno će dovoditi do produbljivanja regionalnih razlika i izostanka konvergencije.

Zahvale

Autor se zahvaljuje Državnom zavodu za statistiku na mogućnosti korištenja individualnih podataka bez identifikatora Ankete o radnoj snazi. Posebnu zahvalu upućuje sudionicima skupa Rad u Hrvatskoj: pred izazovima budućnosti, održanog 20. studenog 2008. godine u organizaciji Centra za demokraciju i pravo *Miko Tripalo* i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Prikazani rezultati proizišli su iz znanstvenog projekta 002-0022469-2462 (Socioekonomski aspekti nezaposlenosti, siromaštva i društvene isključenosti), provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Literatura

- Bertola, G. (2000), 'Labour Markets in the European Union', *IFO Studien*, 46: 99–122.
- Blanchflower, D. G. (2001), 'Unemployment, Well-Being, and Wage Curves in Eastern and Central Europe', *Journal of the Japanese and International Economies*, 15(4): 364–402.
- Bornhorst, F. and Commander, S. (2006), 'Regional Unemployment and its Persistence in Transition Countries', *Economics of Transition*, 14(2): 269–288.
- Botrić, V. (2007), 'Regional Labour Market Differences in Croatia: Evidence from the 2000–2005 Labour Force Survey Data', *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 17(113): 26–51.

- Botrić, V. (2008), 'Regional differences in long-term unemployment in Croatia', paper prepared for the conference *ERSA 2008: Culture, Cohesion and Competitiveness: Regional Perspectives*, Department of Civic Design at the University of Liverpool and The British and Irish Section of the Regional Science Association International, Liverpool, 27–31 August.
- Crnković-Pozaić, S. (2005), 'Flexibility and Security in the Labour Market: Croatia's Experience', *Flexicurity papers*, 2004/1, Budapest: ILO.
- Državni zavod za statistiku (2005), *Statističke informacije*, Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Državni zavod za statistiku (2008), *Statističke informacije*, Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Elhorst, P. J. (2003), 'The Mystery of Regional Unemployment Differentials: Theoretical and Empirical Explanations', *Journal of Economic Surveys*, 17(5): 709–748.
- Epifani, P. and Gancia, G. A. (2005), 'Trade, migration and regional unemployment', *Regional Science and Urban Economics*, 35(6): 625–644.
- Fidrmuc, J. (2004), 'Migration and Regional Adjustment to Asymmetric Shocks in Transition Economies', *Journal of Comparative Economics*, 32(2): 230–47.
- Gezici, F. and Hewings, G. J. D. (2004), 'Regional Convergence and the Economic Performance of Peripheral Areas in Turkey', *Review of Urban and Regional Development Studies*, 16(2): 113–132.
- Günther, J. (2000), 'Regional unemployment differentials and internal migration in Hungary', *South-East Europe Review for Labour and Social Affairs*, 3(1): 135–145.
- Huber, P. (2007), 'Regional Labour Market Developments in Transition: A Survey of the Empirical Literature', *The European Journal of Comparative Economics*, 4(2): 263–298.
- Luo, X. (2007), 'Regional disparities in labor market performance in Croatia: The role of individual and regional structural characteristics', *World Bank Policy Research Working Papers Series*, No. 4148.
- Machin, S. and Manning, A. (1999), 'The Causes and Consequences of Long-term Unemployment in Europe', in Orley C. Ashenfelter and Card, D. E. (eds.) (1999), *Handbook of Labor Economics*, vol. 3C, Amsterdam: Elsevier Science Publishers BV, pp. 3085–3139.
- Obstfeld M. and Peri, G. (1998), 'Regional Non-adjustment and Fiscal Policy: Lessons for EMU', *NBER Working Paper*, No. 6431.
- OECD (1989), 'Regional Unemployment in OECD Countries', in *OECD Employment Outlook*, Ch. 3, Paris: OECD, pp. 95–131.
- Puljiz, J. and Maleković, S. (2007), 'Regional Income and Unemployment Disparities in Croatia', *7th International conference »Enterprise in Transition«*, Proceedings: Book of extended abstracts, pp. 300–302 and CD Rom with full papers, Faculty of Economics in Split: Split-Bol, May 24–26.
- Švaljek, S. (ur.) (2007), *Pristupanje Europskoj uniji: očekivani ekonomski učinci*, Zagreb: Ekonomski institut.

